

217. Bijbelstudie over DE UITTOCHT UIT EGYPTE KELUARAN DARI MESIR Y'TZIAT MITZ'RAYIM יציאת מצרים

Deel 1: De voorbereidingen

De Uittocht uit Egypte is één van de meest bekende verhalen uit de Bijbel, maar het is ook een gebeurtenis waarover de meningen het meest uiteenlopen, juist omdat het zo cruciaal is voor het juiste begrip van andere belangrijke gebeurtenissen, die hierop gebaseerd zijn. Zo is er een verschil van mening of het pesachlam in de avondschemering bij het begin of bij het einde van de 14^e Nisan werd geslacht, of de uittocht in de nacht van de 14^e of van de 15^e Nisan heeft plaatsgevonden en of de Israëlieten in de Golf van Suez of in de Golf van Aqaba door de Rode Zee zijn getrokken. Op al deze en nog vele andere vragen zal ik met de inzichten die de Eeuwige mij heeft aangereikt alsook aan de hand van de Hebreeuwse grondtekst en historische bronnen proberen, antwoorden te vinden. Tenzij anders vermeld maak ik in deze studiereeks gebruik van de Tanach, de Joodse versie van de NBV, met de Hebreeuwse namen en termen echter in de internationale spelling.

Moshe en Aharon voor de laatste keer bij de farao op de 13^e Nisan

Het verhaal van de uittocht begint in feite al op de 13^e Nisan met de aankondiging van de tiende plaag bij het laatste bezoek van Moshe [Mozes] en Aharon [Aäron] aan de farao: *“Toen ontbood de farao Moshe en zei: Ga de Eeuwige dan maar vereren, jullie kinderen mogen mee, maar jullie schapen, geiten en runderen moeten jullie hier laten. Moshe antwoordde: Zelfs al zou u ons offerdieren ter beschikking stellen, dan nog moet ons eigen vee mee - geen enkel dier mag er achterblijven. Want we moeten de Eeuwige, onze G'd, een offer brengen van dieren uit onze eigen kudden, en pas als we op de plaats van bestemming zijn, weten we waarmee we Hem moeten vereren. Maar de Eeuwige zorgde ervoor dat de farao hardnekkig bleef weigeren hen te laten gaan. Uit mijn ogen! beval hij. En waag het niet u nog eens te laten zien. Als u hier nog eens verschijnt, wordt dat uw dood! Zoals u wilt, antwoordde Moshe, Ik zal u niet nog eens onder ogen komen! [...] Toen zei Moshe tegen de farao: Dit zegt de Eeuwige: Tegen middernacht zal ik rondgaan door Egypte, en dan zullen alle eerstgeborenen in het land sterven, van de eerstgeborene van de farao, zijn troonopvolger, tot de eerstgeborene van de slavin die de handmolen bedient, en ook al het eerstgeborene vee. Overal in Egypte zal luid gejammerd worden, zo luid als men nog nooit heeft gehoord en ook nooit meer horen zal. Maar van de Israëlieten zal niemand een haar gekrenkt worden, en ook hun vee zal niets overkomen. Dat zal u doen beseffen dat de Eeuwige onderscheid maakt tussen Egypte en Israël. Al deze hovelingen hier zullen naar mij toe komen en mij op de knieën smeken om dit land te verlaten en mijn hele volk mee te nemen. En dat zal ik doen ook! Hierop verliet Moshe woedend het paleis!”* (שמורת) Sh'mot [Exodus - Keluaran] 10:24-29 en 11:4-8). **Bahasa Indonesia:** *“Lalu Firaun memanggil Musa dan berkata kepadanya: Pergilah, layanilah Tuhan; hanya, kawan-kawannya dan kawan-kawannya harus ditinggalkan. Juga anak-anakmu boleh pergi bersamamu! Tetapi Musa berkata: Engkau harus juga menyerahkan ke tangan kami kurban-kurban dan persembahan-persembahan bakaran, agar kami dapat mempersiapkannya bagi Tuhan, Elohim kami. Maka ternak kami pun harus pergi bersama kami, tidak seekor pun dapat ditinggalkan, karena kami harus mengambil dari padanya untuk melayani Tuhan, Elohim kami. Dan kami tidak tahu bagaimana kami akan melayani Tuhan, sampai kami tiba di sana. Namun Tuhan mengeraskan hati Firaun, dan dia tidak membiarkan mereka pergi. Tetapi Firaun berkata kepadanya: Pergilah dari padaku! Jagalah dirimu, jangan lagi melihat mukaku, karena pada hari engkau melihat mukaku, engkau akan mati! Maka Musa berkata: Sebagaimana yang telah engkau katakan, maka aku tidak akan lagi melihat mukamu! [...] Dan Musa berkata: Beginilah Tuhan berfirman: Pada waktu tengah malam, Aku akan keluar ke tengah-tengah Mesir. Dan,*

setiap anak sulung di tanah Mesir akan mati, dari anak sulung Firaun yang duduk di takhtanya, sampai kepada anak sulung hamba perempuan yang ada di belakang batu kilangan, dan setiap anak sulung hewan. Dan akan terjadi ratapan yang hebat di seluruh tanah Mesir, yang seperti itu belum pernah terjadi, dan yang seperti itu tidak akan terjadi lagi. Dan tidak seekor anjing pun berani menajamkan lidahnya atas segenap bani Israel, mulai dari manusia dan sampai pada hewan, sehingga kamu mengetahui bahwa Tuhan membuat perbedaan di antara orang Mesir dan orang Israel. Dan semua pelayanmu ini akan datang kepadaku, dan mereka akan bersujud kepadaku seraya berkata: Keluarlah engkau dan seluruh umat yang mengikut langkahmu. Kemudian sesudah itu, aku akan keluar. Lalu dia pergi dari hadapan Firaun dengan amarah yang menyala-nyala!"

Het afzonderen van het pesachlam van de 10^e tot de 14^e Nisan

Dertien dagen eerder maakte de Eeuwige aan Moshe [Mozes] en Aharon [Aäron] bekend, dat de maand van de uittocht, אֲבִיב Aviv, die tegenwoordig beter bekend is onder de naam נִיסַן Nisan, voortaan de eerste maand van het jaar zal zijn, en Hij gaf hen de opdracht om de dieren voor het pesachoffer vanaf de 10^e tot aan de 14e Nisan apart zetten: "De Eeuwige zei tegen Moshe [Mozes] en Aharon [Aäron], nog in Egypte: Voortaan moet deze maand bij jullie de eerste maand van het jaar zijn. Zeg tegen de hele gemeenschap van Israël: Op de tiende van deze maand moet elke familie een lam of een bokje uitkiezen, elk gezin één. Gezinnen die te klein zijn om een heel dier te eten, nemen er samen met hun naaste buren een, rekening houdend met het aantal personen en met wat ieder nodig heeft. Het mag het jong van een schaap zijn of het jong van een geit, als het maar een mannelijk dier van één jaar oud is zonder enig gebrek. Houd dat apart tot de veertiende van deze maand; die dag moet de voltallige gemeenschap van Israël de dieren in de avondschemer slachten!" (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:1-6). **Bahasa Indonesia:** "Dan berfirmanlah Tuhan kepada Musa dan Harun di tanah Mesir, dengan mengatakan: Bulan ini bagimu akan menjadi permulaan dari bulan-bulan; ia bagimu menjadi yang pertama dari bulan-bulan dalam setahun. Berbicaralah kepada seluruh jemaat Israel, dengan mengatakan: Pada hari kesepuluh dalam bulan ini, setiap suami harus mengambil seekor kambing domba bagi mereka menurut keluarga leluhur, seekor kambing domba untuk setiap keluarga. Dan apabila keluarga itu terlalu kecil untuk seekor kambing domba, maka haruslah dia dan tetangganya yang dekat dengan rumahnya mengambilnya berdasarkan jumlah jiwa, setiap orang sesuai dengan porsi makannya haruslah kamu memperkirakannya terhadap kambing domba itu. Haruslah itu seekor kambing domba yang sempurna, jantan, berumur setahun; haruslah kamu mengambilnya dari antara anak domba-domba atau dari antara kambing-kambing milikmu. Dan haruslah dia menjadi seperti simpanan bagi kamu sampai hari keempat belas bulan ini. Dan seluruh kumpulan jemaat Israel harus menyembelihnya pada waktu senja!"

De Israëlieten moesten de offerdieren tot de 14^e Aviv apart houden, dus niet tot en met, maar tot het aanbreken van de 14^e Aviv en niet later. Het hier gebruikte Hebreeuwse woord voor 'tot', עַד ad, betekent namelijk niet 'tot en met', maar 'tot aan'. Bijzonder duidelijk komt dit naar voren in בְּרֵאשִׁית B'reshit [Genesis - Kejadian] 8:5 in de Joodse Dasberg-vertaling. Daar lezen wij, nadat de Ark aan het einde van de zondvloed op het Ararat-gebergte tot rust gekomen was: "Meer en meer nam het water af tot de tiende maand en op de eerste van de tiende maand werden de toppen van de bergen zichtbaar." **Bahasa Indonesia:** "Dan air itu terus semakin menurun sampai bulan yang kesepuluh. Dalam bulan yang kesepuluh, pada tanggal satu bulan itu, tampaklah puncak-puncak pegunungan itu!" Hier staat dus niet "tot en met de tiende maand", maar "tot de tiende maand", ofwel "tot aan de tiende maand", d.w.z. "tot het begin van de tiende maand". En dat blijkt ook duidelijk uit de vermelding, dat de bergtoppen op de eerste van de tiende maand zichtbaar werden.

Een ander voorbeeld vinden we in וַיִּקְרָא Vayiq'ra [Leviticus - Imamat] 19:6, waar over het eten van het vredeoffer gezegd wordt: "Het zal gegeten worden op de dag dat gij het offert, en op de volgende dag, maar wat tot de derde dag overblijft, zal met vuur verbrand worden." **Bahasa Indonesia:** "Dan itu harus dimakan pada hari pengurbananmu, dan pada keesokan hari; dan yang tersisa hingga hari ketiga harus dibakar dengan api." Ook hier betekent עַד ad

ofwel 'tot' niet 'tot en met', maar 'tot aan'. Dat wil dus zeggen, dat er vanaf het begin van de derde dag niets meer van gegeten mocht worden, hetgeen in vers 7 wordt benadrukt: *“Indien het dan toch op de derde dag gegeten wordt, zal het iets verfoeilijks wezen, het zal niet welgevallig zijn!”* (NBG-vertaling). **Bahasa Indonesia:** *“Dan apabila itu benar-benar dimakan pada hari ketiga, itulah kenajisan; itu tidak dapat diterima!”*

Als er in שמות Sh'mot [Exodus] 12:6 dus duidelijk gezegd wordt, dat het offerdier tot de veertiende van de eerste maand apart gehouden moest worden, dan betekent het woord עד ad ook in dit geval niet 'tot en met', maar 'tot aan', dus tot de avondschemering aan het begin van de veertiende, want een dag begint en eindigt volgens de Bijbel altijd bij zonsondergang en niet om 24.00 / 00.00 uur zoals tegenwoordig gebruikelijk is. Daarom staat in de Willibrordvertaling op correcte wijze: *“U moet de dieren vasthouden tot aan de veertiende van de maand!”*

Het slachten van het pesachlam aan het begin van de 14^e Nisan

Let nu goed op de tweede helft van vers 6: *“Die dag moet de voltallige gemeenschap van Israël de dieren in de avondschemer slachten!”* (שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:6). NBG: *“Dan zal de gehele vergadering der gemeente van Israël het slachten in de avondschemering!”* Willibrordvertaling: *“Dan moet heel de verzamelde gemeenschap van Israel ze slachten in de avondschemering!”* Lutherse Vertaling: *“En de ganse vergadering der gemeente van Israël zal het slachten tussen de twee avonden!”* Statenvertaling: *“En de ganse gemeente der vergadering van Israël zal het slachten tussen twee avonden!”* **Bahasa Indonesia:** *“Dan seluruh kumpulan jemaat Israel harus menyembelihnya pada waktu senja!”*

De eerste drie vertalingen kozen voor de term 'avondschemer' ofwel 'avondschemering' om daarmee het tijdstip van het slachten weer te geven, maar de Lutherse en de Statenvertaling kozen voor 'tussen de twee avonden' en slaan daarmee de spijker op zijn kop. Deze op het eerste gezicht vreemde term is namelijk de letterlijke vertaling van בין הערבִים bein ha'arbayim, hetgeen in de in de Hebreeuwse grondtekst staat, maar toch wel een verdere uitleg vraagt. Men zou namelijk kunnen denken, dat met 'tussen de beide avonden' een periode van 24 uur bedoeld zou kunnen zijn, maar in de Bijbel wordt daar toch wel iets anders mee bedoeld. Zoals ik reeds eerder heb vermeld, begint een dag volgens de Tora bij het vallen van de avond en hij eindigt ook weer bij het vallen van de avond. Met de Hebreeuwse term בין הערבִים bein ha'arbayim [tussen de beide avonden] is derhalve de korte periode tussen de avond van de vorige dag en de avond van de volgende dag bedoeld in dit geval de overgang van de 13^e naar de 14^e Nisan. Het woord 'avondschemering' lijkt mij daarom de meest correcte definitie van de tijdsperiode tussen zonsondergang en het donker van de nacht.

Zelfs het officiële woordenboek Hebreeuws-Nederlands van Jitschak Pimentel, gedrukt in Jeruzalem, vertaalt בין הערבִים bein ha'arbayim met 'tijdens de schemering', en dat is ergens ook wel logisch als men bedenkt dat daarin het woord ערבב ir'bev schuilt, hetgeen 'vermengen' betekent. Dat is het werkwoord van ערוב eruv [vermenging], waarvan weer het woord ערב erev [avond] is afgeleid en dat klopt ook wel, want de avond is immers een vermenging van licht en duisternis. De offerdieren werden derhalve niet omstreeks 3 uur in de namiddag geslacht, zoals de Talmud en andere rabbijnse geschriften beweren, maar in de avond, bij zonsondergang. Deze conclusie zien wij in de Tora bevestigd: *“Gij zult het Pesach niet mogen slachten in een der steden, die de Eeuwige, uw G'd, u geven zal. Maar op de plaats (haMaqom) die de Eeuwige, uw G'd, verkiezen zal om Zijn naam daar te doen wonen, zult gij het Pesach slachten, tegen de avond (בערב ba'erev), als de zon ondergaat (בוֹא הַשֶּׁמֶשׁ bo haShemesh), op het tijdstip van uw uittocht uit Egypte.”* (דברים D'varim [Deuteronomium - Ulangan] 16:5-6, NBG). **Bahasa Indonesia:** *“Engkau tidak boleh mengurbankan Paskah di salah satu dari gerbanggerbangmu yang telah Tuhan, Elohimmu, berikan kepadamu; tetapi di tempat yang Tuhan, Elohimmu, pilih untuk membuat Nama-Nya diam di sana, engkau harus mengurbankan Paskah itu pada waktu senja, ketika matahari terbenam, bertepatan dengan saat engkau keluar dari Mesir.”* Dat met dit tijdstip de avondschemering wordt bedoeld, lijkt mij duidelijk, want de uittocht uit Egypte vond natuurlijk niet tegelijkertijd plaats met het slachten van de schapen, maar 24 uur later. In elk geval bewijst deze tekst, dat de offerdieren bij het vallen van de avond

aan het begin en niet aan het einde van de 14^e Nisan geslacht werden, en zeker niet bij daglicht om 3 uur in de namiddag, want dan is er nog lang geen sprake van een zonsondergang. Bovendien waren de Israëlieten rond die tijd nog druk aan het werk onder strenge toezicht. Zij waren immers nog steeds slaven! - *“Toen riep Moshe de oudsten van Israël bij elkaar. Elke familie moet een lam of een bokje kiezen, zei hij, en dat moet worden geslacht als pesachoffer!”* (שמורת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:21). **Bahasa Indonesia:** *“Dan Musa menyatakan kepada semua tua-tua Israel, dan berkata kepada mereka: Pilihlah dan ambillah bagimu kawanan domba menurut kaum-kaumu, dan sembelihlah Paskah itu!”*

Het strijken van het bloed aan de deurposten op de avond van de 14^e Nisan

Vervolgens gaf de Eeuwige aan Moshe een merkwaardige instructie wat de Israëlieten daarna moesten doen met het bloed van de pesachoffers: *“Het bloed moeten jullie bij elk huis waarin een dier gegeten wordt, aan de beide deurposten en aan de bovendorpel strijken!”* (שמורת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:7). **Bahasa Indonesia:** *“Dan mereka harus mengambil dari darah itu, dan mengoleskannya pada kedua tiang dan pada ambang pintu di rumah itu, yang di dalamnya mereka makan!”*

Deze opdracht werd door Moshe aan de oudsten van Israël doorgegeven en nader toegelicht: *“Laat ieder daarna een bos majoraan-takken (in andere vertalingen hysoptakken) nemen, die in de schaal met bloed dopen en het bloed aan de bovendorpel en aan de beide deurposten strijken. Ga dan tot de morgen de deur niet uit, want de Eeuwige zal door Egypte heen gaan om het te straffen. Maar ziet Hij bij een deur bloed aan de bovendorpel en aan de posten, dan zal Hij die deur voorbijgaan, Hij zal de doodsengel geen toestemming geven om uw huizen binnen te gaan en u te treffen. Dit voorschrift blijft voor u en uw kinderen voor altijd van kracht. Ook als u eenmaal in het land bent dat de Eeuwige u zal geven, zoals Hij heeft beloofd, moet u dit gebruik in ere houden. En als uw kinderen dan vragen: Wat betekent dit gebruik?, antwoord dan: Wij brengen de Eeuwige een pesachoffer omdat Hij de huizen van de Israëlieten voorbij is gegaan toen Hij de Egyptenaren straffe; ons heeft Hij gespaard!”* (שמורת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:22-27). **Bahasa Indonesia:** *“Dan kamu harus mengambil seikat hisop dan mencelupkannya ke dalam darah yang ada dalam pasu. Dan dari darah yang di dalam pasu itu kamu harus melaburkannya pada ambang pintu dan pada kedua tiangnya. Dan kamu, janganlah seorang pun keluar dari pintu rumahnya sampai pagi. Dan Tuhan akan melintas untuk memukul orang-orang Mesir. Dan Dia akan melihat darah pada ambang dan pada kedua tiang pintu itu. Dan Tuhan akan lewat di atas pintu itu, dan Dia tidak akan mengizinkan si pembinasas masuk ke dalam rumahmu untuk memukulmu. Dan kamu harus memelihara hal ini sebagai ketetapan bagimu dan bagi anak-anakmu sampai selamanya. Dan akan terjadi, ketika kamu masuk ke dalam negeri yang akan Tuhan berikan kepadamu seperti yang telah Dia firmankan, maka kamu harus memelihara ibadah ini. Dan akan terjadi, ketika anakanakmu bertanya kepadamu: Apa maksudmu dengan ibadah ini? Maka kamu harus mengatakan: Kurban Paskah itu adalah bagi Tuhan, yang lewat di atas rumah-rumah bani Israel di Mesir, ketika Dia memukul orang-orang Mesir tetapi meluputkan rumah-rumah kita!”* Let goed op wat er in vers 22 staat: *“Ga dan tot de morgen de deur niet uit!”* Groot Nieuws Bijbel: *“Tot de volgende morgen moet iedereen in huis blijven!”* Het Boek: *“Daarna mag niemand het huis verlaten tot de morgen aanbreekt!”*

De uittocht kon dus niet in dezelfde nacht plaatsvinden waarin het pesachmaal werd gegeten, want het was niemand toegestaan om die nacht zijn huis te verlaten en daarom bleven de Israëlieten tot aan de volgende morgen binnenshuis. Dit wordt bevestigd door het feit, dat alles wat er van het pesachlam overbleef, de volgende ochtend verbrand moest worden (vers 10).

Sha'ul [Paulus] schreef in dit verband over de gehoorzaamheid van Moshe: *“Door zijn geloof liet hij het pesachfeest vieren, en de deurposten met bloed besprenkelen opdat de doodsengel hun eerstgeborenen geen haar zou krenken!”* (לְבָרִים Lv'rim [Hebreeën - Ibrani] 11:28). Groot Nieuws Bijbel: *“Door zijn geloof heeft hij het pesachfeest ingesteld en het bloed op de deurposten laten aanbrengen, zodat de engel van de dood de eerstgeborenen van mens en dier bij de Israëlieten niet zou treffen!”* **Bahasa Indonesia:** *“Dengan iman, dia melaksanakan Paskah dan pemercikan darah, supaya yang membinasakan anak-anak sulung tidak menyentuh mereka!”*

Het eten van het pesachlam in de nacht van de 14^e Nisan

Ook over het tijdstip waarop het pesachlam gegeten werd is er verschil van mening. Volgens de heersende Joodse opvattingen werden de offerdieren tegen het einde van de 14^e Nisan geslacht en bij het begin van de 15^e Nisan gegeten, maar volgens de Tora vonden zowel het slachten alsook het eten plaats op de 14^e Nisan: *“Rooster het vlees en eet het nog diezelfde nacht, met ongedesemd brood en bittere kruiden. Het dier mag niet halfgaar of gekookt worden gegeten, maar uitsluitend geroosterd, en in zijn geheel: met kop, poten en ingewanden. Zorg dat er de volgende morgen niets meer van over is. Mocht er toch iets overblijven, dan moet je dat verbranden. Zo moeten jullie het eten: met je gordel om, je sandalen aan en je staf in de hand, in grote haast. Dit is een maaltijd ter ere van de Eeuwige, het pesachmaal!”* (שמרת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:8-11). **Bahasa Indonesia:** *“Dan pada malam itu mereka harus makan daging yang dipanggang api dan roti tidak beragi; haruslah mereka memakannya dengan sayur pahit. Kamu jangan memakannya mentah, atau matang karena direbus dengan air, melainkan dipanggang api, kepalanya bersama kaki-kakinya dan dengan isi perutnya. Dan janganlah kamu menyisakan dari padanya sampai pagi. Dan yang tertinggal sampai pagi dari padanya, haruslah kamu bakar dengan api. Dan beginilah kamu harus memakannya: pinggangmu dililiti sabuk, kasutmu di kakimu, dan tongkatmu di tanganmu. Dan kamu harus memakannya dengan cepat. Itulah Paskah bagi Tuhan!”* Met diezelfde nacht wordt dus de nacht van de 14^e Nisan bedoeld, die met het slachten van de offerdieren bij het vallen van de avond begonnen was.

In de verzen 46 t/m 49 gaf de Eeuwige nog verdere voorschriften voor het pesachmaal aan Moshe en Aharon: *“Het maal moet worden gebruikt in het huis waarin het is klaargemaakt, je mag niets van het vlees buitenshuis brengen; de botten mag je niet breken. Ieder die tot de gemeenschap van Israël behoort, is verplicht dit maal te bereiden. Wil een vreemdeling die bij jullie woont het pesachmaal ter ere van de Eeuwige bereiden, dan mag dat pas nadat hij en al zijn mannelijke familieleden besneden zijn, want alleen dan kan hij op één lijn worden gesteld met een geboren Israëliet. Maar een onbesneden mag er niet aan deelnemen. Voor geboren Israëlieten en voor vreemdelingen geldt een en dezelfde regel!”* **Bahasa Indonesia:** *“Haruslah itu dimakan di dalam sebuah rumah, engkau tidak boleh membawa keluar daging itu dari rumah; dan kamu tidak boleh mematahkan satu tulang pun dari padanya. Seluruh jemaat Israel harus mempersiapkannya. Dan jika seorang pengembara menumpang bersamamu, dan dia ingin merayakan Paskah bagi Tuhan, maka setiap laki-laki yang ada padanya harus disunat, kemudian barulah dia boleh datang untuk merayakannya. Dan dia akan dianggap sebagai penduduk asli negeri itu. Tetapi setiap orang yang tidak bersunat tidak boleh memakannya. Satu torat ini berlaku untuk penduduk asli dan untuk pengembara yang menumpang di tengah-tengahmu!”*

Op grond van vers 48 trekken sommigen helaas de (volgens mij) verkeerde conclusie dat onbesneden gelovigen uit de volken niet mogen deelnemen aan de huidige viering van Pesach (waarbij dus het pesachlam ontbreekt). Deze genoemde bepaling uit de Tora had binnen die context echter slechts betrekking op het eten van het pesachlam door vreemdelingen die samen met de Israëlieten mochten vertrekken uit Egypte. In vers 48 staat alleen dat het de onbesnedenen verboden was om daaraan deel te nemen, maar het pesachlam wordt sinds de verwoesting van de tempel ook niet meer gegeten door de Joden die wel besneden zijn. De huidige seiderviering verwijst daarom alleen nog maar symbolisch naar het oorspronkelijke pesachmaal en daarom is er voor de gelovigen uit de volken geen enkele belemmering meer om aan deze symbolische viering van Pesach deel te nemen, mits zij besneden zijn van hart.

Als het pesachlam op de 14^e Nisan geslacht moest worden en nog in dezelfde nacht (de periode na het donker worden) gegeten moest worden, dan slaat dezelfde nacht ook op dezelfde datum, namelijk de 14^e Nisan, want als daar de 15^e Nisan mee bedoeld zou zijn, dan had er gestaan dat het de daarop volgende nacht gegeten moest worden.

Het doden van de eerstgeborenen op de 14^e Nisan om middernacht

De Eeuwige had het al aangekondigd: *“Ik zal die nacht rondgaan door Egypte, en Ik zal daar alle eerstgeborenen doden, zowel van de mensen als van het vee, en Ik zal alle Egyptische goden van hun voetstuk stoten, want Ik ben de Eeuwige. Maar jullie zal Ik voorbijgaan: aan het*

bloed zal Ik jullie huizen herkennen, en door dat merkteken zal de dodelijke plaag waarmee Ik Egypte straf, jullie niet treffen!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:12-13). **Bahasa Indonesia:** “Maka Aku akan melintas di tanah Mesir pada malam itu. Dan Aku akan memukul setiap anak sulung di tanah Mesir, mulai dari manusia bahkan sampai ternak. Dan ke atas semua ilah Mesir Aku akan menjatuhkan penghakiman. Akulah Tuhan! Dan, darah pada rumah-rumah tempat kamu berdiam di sana, akan menjadi seperti tanda bagimu; maka Aku akan melihat darah itu, dan Aku akan lewat di atas kamu, dan itulah yang membinasakan tidak akan ada padamu, ketika Aku mendatangkan pukulan atas tanah Mesir!”

Moshe had de farao bij zijn laatste bezoek nog nadrukkelijk daarvoor gewaarschuwd. Hij zei: “Dit zegt de Eeuwige: Tegen middernacht zal Ik rondgaan door Egypte, en dan zullen alle eerstgeborenen in het land sterven, van de eerstgeborene van de farao, zijn troonopvolger, tot de eerstgeborene van de slavin die de handmolen bedient, en ook al het eerstgeboren vee. Overal in Egypte zal luid gejammerd worden, zo luid als men nog nooit heeft gehoord en ook nooit meer horen zal. Maar van de Israëlieten zal niemand een haar gekrenkt worden, en ook hun vee zal niets overkomen!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 11:4-7). **Bahasa Indonesia:** “Beginilah Tuhan berfirman: Pada waktu tengah malam, Aku akan keluar ke tengah-tengah Mesir. Dan, setiap anak sulung di tanah Mesir akan mati, dari anak sulung Firaun yang duduk di takhtanya, sampai kepada anak sulung hamba perempuan yang ada di belakang batu kilangan, dan setiap anak sulung hewan. Dan akan terjadi ratapan yang hebat di seluruh tanah Mesir, yang seperti itu belum pernah terjadi, dan yang seperti itu tidak akan terjadi lagi. Dan tidak seekor anjing pun berani menajamkan lidahnya atas segenap bani Israel, mulai dari manusia dan sampai pada hewan!”

En zo gebeurde het: “Midden in de nacht doodde de Eeuwige alle eerstgeborenen in Egypte, van de eerstgeborene van de farao, zijn troonopvolger, tot de eerstgeborene van de gevangene, en ook al het eerstgeboren vee. De farao, zijn hovelingen en alle Egyptenaren schrokken die nacht wakker, en in heel Egypte klonk een luid gejammer, want er was geen huis waarin geen dode was!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:29-30). **Bahasa Indonesia:** “Dan terjadilah pada tengah malam, maka Tuhan memukul setiap anak sulung di tanah Mesir, mulai dari anak sulung Firaun yang duduk di takhtanya sampai anak sulung orang tawanan yang ada di dalam rumah penjara, juga setiap anak sulung hewan. Dan malam itu bangunlah Firaun dan hambahambanya dan semua orang Mesir. Dan terjadilah jerit tangis yang dahsyat di Mesir, karena di sana tidak satu pun rumah yang tidak ada yang mati!”

De 10^e en laatste plaag was een directe aanval op de farao zelf, die door de Egyptenaren als een god vereerd werd en waarvan zij dachten dat hij een incarnatie was van o.a. Osiris, de schenker van het leven, maar nu bleek hij niet eens in staat te zijn om het leven van zijn eigen zoon te redden en machteloos te staan tegen de dood van alle eerstgeborenen in Egypte. Het was niet alleen erg pijnlijk voor hem om zijn eigen kind te verliezen, maar ook om daarmee zijn eigen goddelijke status te verliezen. Ook de positie van Osiris zelf werd door de dood van alle eerstgeborenen ernstig aangetast, want de Eeuwige zei immers in vers 12, dat Hij alle Egyptische goden van hun voetstuk zou stoten! Osiris was in de Egyptische mythologie de heerser over het dodenrijk en hij was het die bepaalde wie in het dodenrijk neerdaalde en wanneer, niemand anders! Volgens de Egyptische mythologie moest elke dode voor de troon van Osiris verschijnen. Hier zou zijn hart gewogen worden tegen de Veer van de Waarheid. Als de dode een goed leven had geleid, was het hart lichter en mocht hij van Osiris het hiernamaals betreden, maar als het hart door alle zonden zwaarder was dan de veer, werden het hart en de dode door een monster opgevreten. Thoth, de god van de maan en de magie, trad in de onderwereld op bij het wegen van het hart, noteerde het oordeel van Ma'at, de godin van de orde, en bracht de overledene tot bij Osiris. Osiris was het dus gewend om in het dodenrijk op de rechterstoel te zitten, maar nu bleek dat niet hij degene was, die het laatste woord over de dood had, maar de G'd van Israël! Dat was een onbeschrijflijke vernedering voor deze afgod.

Niet alleen Osiris, maar ook zijn vrouw Isis, de godin van het leven, werd door de 10^e plaag behoorlijk in verlegenheid gebracht. Isis komt op doodskisten tezamen met Nephtys voor, waar zij met uitgespreide vleugels de doden beschermt en hun levensadem schenkt. Bij de 10^e plaag bleek zij echter niet in staat te zijn om de eerstgeborenen te beschermen, noch om hen na hun dood nieuwe levensadem in te blazen. Met deze laatste plaag werd ook haar zoon Horus buiten

spel gezet, want de opvolger van de farao was al naar het dodenrijk afgedaald nog voordat de oude farao overleden was, zodat het voor Horus op dat moment onmogelijk was om naar het lichaam van de volgende farao over te gaan. Door alle eerstgeborenen in het land Egypte te doden, van de kroonprins tot de oudste zoon van de geringste slaaf (hoofdstuk 11, vers 5) en de oudste zoon van de gevangene in de kerker (hoofdstuk 12, vers 29), liet de G'd van Israël zien dat alleen Hij de absolute controle had over leven en dood.

Toch roept dit ook vragen op. Waarom heeft de Eeuwige het toegelaten dat de engel des doods ook de eerstgeborenen van de slaven en de eerstgeborenen van de gevangenen heeft gedood? De medeslaven uit andere volken hebben de Israëlieten toch nooit verdrukt, want zij deelden immers hetzelfde lot. Dat ook hun oudste zonen op dezelfde manier stierven als die van hun Egyptische onderdrukkers lijkt daarom niet rechtvaardig, maar nog veel onbegrijpelijker lijkt de dood van de oudste zonen van de gevangenen in de kerker. Een kind van een gevangene stond in de sociale hiërarchie namelijk lager dan het kind van een slavin. Dit vereist nadere uitleg. Wel, Rashi geeft die uitleg door te stellen dat ook de slaven en de gevangenen net als de Egyptenaren afgodendienaars waren. Volgens Rashi was het doden van ook hun eerstgeborenen daarom noodzakelijk zodat zij niet achteraf konden zeggen dat zij door hun eigen goden gered werden om hun vernederingen te wreken en de Egyptenaren te straffen. Wij mogen nooit vergeten, dat achter alle afgoden gewoon demonen zitten, en die heeft de Eeuwige aangepakt en afgestraft! Aan alle afgoden in Egypte, dus niet alleen die van de Egyptenaren, maar ook die van de slaven en krijgsgevangenen uit andere volken, die zich in Egypte bevonden, had de Eeuwige Zijn strafgerichten geoefend. Deze goden waren volkomen machteloos en niet in staat om de plagen af te wenden.

Nog voordat Moshe destijds naar Egypte terugkeerde om de vrijlating van zijn volk te eisen, gaf de Eeuwige aan hem al de opdracht, om tegen de farao te zeggen: *“Zo zegt de Eeuwige: Israël is Mijn eerstgeboren zoon; daarom zeg Ik u: laat Mijn zoon gaan, opdat hij Mij diene; zoudt gij echter weigeren hem te laten gaan, dan zal Ik uw eerstgeboren zoon doden!”* (שְׁמֹרָה) Sh'mot [Exodus - Keluaran] 4:22-23). **Bahasa Indonesia:** *“Beginilah Tuhan berfirman: Israel adalah anak-Ku, anak-Ku yang sulung. Dan Aku berfirman kepadamu: Suruhlah anak-Ku pergi, dan biarlah dia melayani Aku; tetapi jika engkau menolak untuk menyuruhnya pergi, lihatlah, Akulah yang akan membunuh anakmu, anak sulungmu!”* En dat gebeurde nadat de farao ook na negen plagen nog steeds hardnekkig bleef weigeren G'ds volk te laten gaan: *“Tenslotte doodde Hij alle oudste zonen in heel Egypte. De stamhouders, op wie ieder zijn hoop had gevestigd!”* (תְּהִלִּים) Tehilim [Psalmen - Mazmur] 105:36, Het Boek). **Bahasa Indonesia:** *“Dia juga membunuh semua anak sulung di negeri mereka, buah sulung dari semua kekuatan mereka!”* Als de farao Moshe's ernstige waarschuwing ter harte had genomen, dat de Eeuwige bij voortdurende weigering alle eerstgeborenen van Egypte zou doden, en Israël had losgelaten, dan zou niet alleen zijn eigen eerstgeboren zoon en troonopvolger, maar ook die van alle anderen gespaard zijn gebleven!

De farao liet Moshe en Aharon ontbieden in de nacht van de 14e Nisan

Toch nu was uitgekomen, wat de Eeuwige van tevoren aan Moshe had beloofd: *“Ik zal de farao en Egypte met nog één plaag treffen, daarna zal hij jullie laten gaan. Hij zal jullie zelfs het land uit jagen, niemand uitgezonderd!”* (שְׁמֹרָה) Sh'mot [Exodus - Keluaran] 11:1). **Bahasa Indonesia:** *“Aku akan mendatangkan satu tulah lagi atas Firaun dan atas Mesir, sesudah itu ia akan menyuruh kamu pergi dari sini. Ketika dia benar-benar menyuruhmu pergi, dia akan sungguh-sungguh mengusirmu dari sini!”* Let nu goed op de beide volgende verzen: *“Die nacht nog ontbood de farao Moshe en Aharon. Ga onmiddellijk bij mijn volk weg, zei hij, u en alle Israëlieten! Ga de Eeuwige maar vereren, zoals u hebt gevraagd. Neem uw schapen, geiten en runderen mee, zoals u gevraagd hebt, en verdwijnt! Maar bid dan ook voor mij om zegen!”* (שְׁמֹרָה) Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:31-32). **Bahasa Indonesia:** *“Dan, malam itu ia memanggil Musa dan Harun serta berkata: Bangunlah, keluarlah dari tengah-tengah rakyatku, baik kamu maupun bani Israel, dan pergilah serta layanilah Tuhan seperti yang kamu katakan. Bawalah juga kawan-an dombamu maupun kawan-an lembumu, seperti yang telah kamu katakan, dan pergilah, maka kamu pun telah memberkati aku!”* Deze passage heeft velen op het dwaalspoor gebracht om te veronderstellen dat Moshe en Aharon daadwerkelijk nog in dezelfde nacht naar

het paleis van de farao werden gebracht en dat deze van aangezicht tot aangezicht tegen hen gezegd zou hebben dat ze onmiddellijk samen met hun hele volk en vee uit zijn land moesten vertrekken, en volgens de officiële Joodse leer zouden ze dat dan ook inderdaad gedaan hebben. Maar zo staat het niet in de Bijbel!

Nadat de eerstgeborenen van Egypte door *המשחית* haMash'chit [de vernietiger] gedood waren en men door het hele land de rouwklachten kon horen, had de farao Moshe en Aharon inderdaad ontboden, dat klopt wel, maar ze hebben daar blijkbaar geen gehoor aan gegeven, want ten eerste mochten zij evenals alle andere Israëlieten op bevel van de Eeuwige hun huis niet verlaten, en ten tweede had Moshe al bij zijn laatste bezoek tegen de farao gezegd, dat hij daar niet meer zal komen. Na de negende plaag snauwde de farao hem namelijk toe: *“Verdwijn! Ik wil je niet meer zien! Als je het waagt hier nog eens te komen, zal ik je doden! Inderdaad, wij zullen elkaar nooit meer zien! was het antwoord van Moshe!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 10:28-29, Het Boek). **Bahasa Indonesia:** *“Pergilah dari padaku! Jagalah dirimu, jangan lagi melihat mukaku, karena pada hari engkau melihat mukaku, engkau akan mati! Maka Musa berkata: Sebagaimana yang telah engkau katakan, maka aku tidak akan lagi melihat mukamu!”* En dat meende hij! Daarom kwam Moshe ook niet opdraven toen de farao hem in de nacht van Pesach liet ontbieden.

De farao moest derhalve zijn hovelingen naar Moshe toe sturen om aan hem de boodschap over te brengen, en dat is nu precies wat Moshe al bij zijn laatste bezoek aan de farao voorspeld heeft: *“Al deze hovelingen hier zullen naar mij toe komen en mij op hun knieën smeken om dit land te verlaten en mijn hele volk mee te nemen. En dat zal ik doen ook!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 11:8). **Bahasa Indonesia:** *“Dan semua pelayanmu ini akan datang kepadaku, dan mereka akan bersujud kepadaku seraya berkata: Keluarlah engkau dan seluruh umat yang mengikut langkahmu. Kemudian sesudah itu, aku akan keluar!”* En zo gebeurde het ook, toch niet meteen in het holst van deze nacht, maar pas de volgende dag.

Het verbranden van de overblijfselen op de ochtend van de 14^e Nisan

Dat de Israëlieten niet meteen gehoor konden geven aan het bevel van de farao om zijn land onmiddellijk te verlaten had meerdere oorzaken. Ten eerste konden zij dat midden in de nacht helemaal nog niet weten, want er bestonden toen nog geen communicatiemiddelen waarmee men iedereen tegelijkertijd met deze boodschap kon bereiken. Er was geen radio, televisie, telefoon of computer en dus moest het bevel van de farao door middel van boodschappers eerst aan de legeraanvoerders en slavenopzichters doorgegeven worden, want zij moesten ervan op de hoogte gebracht worden dat de Israëlieten niet langer als slaven hoefden te werken en bij hun uittocht niet tegengehouden mochten worden. Vervolgens moest dit bevel op alle locaties door herauten aan het volk bekend gemaakt worden zodat ook echt iedereen wist dat de Israëlieten mochten vertrekken. Dat moet enige tijd in beslag genomen hebben en kon pas bij daglicht gebeuren. Bovendien verscheen de vuurzuil, die hen de weg zou wijzen, volgens hoofdstuk 13 pas nadat ze uit Ra'am'ses vertrokken waren, niet eerder.

Daar komt nog bij, dat de Israëlieten op bevel van de Eeuwige hun huizen tot de ochtend niet mochten verlaten en dus de hele nacht moesten binnen blijven. Pas de volgende ochtend na zonsopgang mochten ze naar buiten om dat, wat er van het gebraden pesachlam overgebleven was, met vuur te verbranden, want er mocht niets daarvan overblijven. De Eeuwige heeft immers gezegd: *“Zorg dat er de volgende morgen niets meer van over is. Mocht er toch iets overblijven, dan moet je dat verbranden!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:10). Het Boek: *“Al het vlees moet diezelfde nacht worden opgegeten. Als er toch iets overblijft, moet dat de volgende morgen worden verbrand!”* Willibrordvertaling: *“Zorg dat er niets van over is als de zon opgaat. Wat bij zonsopgang nog over zou zijn moet u verbranden!”* **Bahasa Indonesia:** *“Dan janganlah kamu menyisakan dari padanya sampai pagi. Dan yang tertinggal sampai pagi dari padanya, haruslah kamu bakar dengan api!”* Dit toont aan dat de Israëlieten tot aan de ochtend binnenshuis waren gebleven en dus nog niet in deze, maar pas in de nacht daarop uit Egypte waren vertrokken.

Dat zij de restanten van het lam pas in de ochtend mochten verbranden en niet eerder blijkt ook uit vers 46, waarin staat dat men in die nacht niets van het vlees uit het huis naar buiten mocht brengen: *“Eet het maal in het huis waar het klaargemaakt is. Het vlees mag niet*

buitenshuis gebracht worden!” (Groot Nieuws Bijbel). NBG: “In één huis zal het gegeten worden; gij zult van het vlees niets uit het huis naar buiten brengen!” **Bahasa Indonesia:** “Haruslah itu dimakan di dalam sebuah rumah, engkau tidak boleh membawa keluar daging itu dari rumah!”

De instelling van Pesach en Chag haMatzot

De Eeuwige zei tegen Moshe, dat het voorbijgaan van de engel des doods aan de huizen van de Israëlieten in de nacht van de 14^e Nisan met een feest herdacht en gevierd moet worden. Dit feest kreeg de naam פסח Pesach van het werkwoord פסח pasach, dat passeren, voorbijgaan, overslaan betekent: “Die dag moet voortaan een gedenkdag zijn, die je moet vieren als een feest ter ere van de Eeuwige. Dit voorschrift blijft voor altijd van kracht, alle komende generaties moeten die dag vieren!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:14). **Bahasa Indonesia:** “Dan hari ini akan menjadi hari peringatan bagimu. Dan kamu harus merayakannya, suatu hari raya bagi Tuhan untuk generasi-generasimu. Kamu harus merayakannya sebagai suatu ketetapan untuk selamanya!”

En voor de viering van חַג הַמַּצּוֹת Chag haMatzot [het Feest der Ongezuurde Broden] gaf Hij de volgende instructies: “Eet dan zeven dagen lang ongedesemd brood [מַצּוֹת matzot], en verwijder meteen op de eerste dag alle zuurdesem [שֹׂר s'or] uit jullie huizen; wie op een van die zeven dagen iets eet dat zuurdesem bevat [חַמֵּץ chametz], moet uit de gemeenschap van Israël gestoten worden. De eerste en zevende dag zijn heilige dagen die jullie samen moeten vieren. Die beide dagen mag er geen enkele bezigheid verricht worden, jullie mogen alleen het voedsel bereiden dat ieder nodig heeft. Dit voorschrift blijft voor altijd van kracht. Generatie na generatie moeten jullie het Feest van het Ongedesemde Brood vieren, omdat Ik jullie die dag, in groepen geordend, uit Egypte heb geleid. Van de avond van de veertiende dag van de eerste maand tot de avond van de eenentwintigste dag van die maand moeten jullie ongedesemd brood eten. Gedurende die zeven dagen mag er geen zuurdesem in jullie huizen te vinden zijn; iedereen die iets eet dat zuurdesem bevat, moet uit de gemeenschap van Israël gestoten worden, of het nu een vreemdeling is of een geboren Israëliet. Eet niets dat met zuurdesem bereid is [מַחְמֵצֵת mach'metzet]; eet uitsluitend ongedesemd brood [מַצּוֹת matzot], waar jullie ook wonen!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:15-20). **Bahasa Indonesia:** “Tujuh hari lamanya kamu harus makan roti tidak beragi. Sungguh, pada hari pertama kamu harus menyingkirkan ragi dari rumahmu. Sebab, setiap orang yang memakan apa yang beragi dari hari pertama sampai hari ketujuh, maka haruslah nyawanya dilenyapkan dari Israel. Dan pada hari pertama akan ada pertemuan kudus, juga pada hari ketujuh akan ada pertemuan kudus bagimu. Segala pekerjaan tidak boleh dilakukan di dalamnya, hanya apa yang perlu dimakan oleh setiap jiwa, itu saja yang dapat dilakukan bagimu. Dan kamu harus memelihara hari raya Roti Tidak Beragi, karena pada hari yang sama itu Aku telah membawa pasukanmu keluar dari tanah Mesir. Dan kamu harus memelihara hari itu untuk generasi-generasimu, suatu ketetapan untuk selamanya. Pada bulan pertama, pada hari keempat belas bulan itu, pada waktu petang, kamu harus makan roti tidak beragi sampai hari kedua puluh satu bulan itu, pada waktu petang. Tujuh hari lamanya ragi tidak boleh ditemukan di dalam rumahmu. Sebab, setiap orang yang memakan apa pun yang beragi, maka nyawanya harus dilenyapkan dari antara jemaat Israel, dari antara pengembara atau dari antara penduduk asli negeri itu. Segala yang beragi janganlah kamu makan. Di segenap tempat kediamanmu kamu harus makan roti tidak beragi!”

Een jaar later herinnerde Moshe zijn volk aan deze belangrijke מִצְוָה mitz'va [opdracht]: “Dit zijn de hoogtijdagen van de Eeuwige, die je als heilige dagen samen moet vieren, elk op de aangewezen tijd: Op de veertiende dag van de eerste maand wordt ter ere van de Eeuwige het pesachoffer bereid, in de avondschemer. En op de vijftiende dag van die maand begint ter ere van de Eeuwige het Feest van het Ongedesemde Brood: zeven dagen lang moeten jullie dan ongedesemd brood eten. De eerste dag moet je als heilige dag samen vieren; je mag dan niet werken. Elk van de zeven dagen moeten jullie de Eeuwige een offergave aanbieden. De zevende dag moet je opnieuw als heilige dag samen vieren, en ook dan mag je niet werken!” (וַיִּקְרָא Vaqiq'ra [Leviticus - Imamat] 23:4-8). **Bahasa Indonesia:** “Inilah hari-hari raya yang ditetapkan Tuhan, pertemuan-pertemuan kudus yang harus kamu ingat pada hari-hari raya yang

ditetapkan bagi mereka. Pada bulan pertama, pada hari keempat belas bulan itu, di antara sore dengan petang, itulah Paskah bagi Tuhan. Dan pada hari kelima belas pada bulan itu, itulah perayaan hari raya Roti Tidak Beragi bagi Tuhan; selama tujuh hari, kamu harus makan roti tidak beragi. Pada hari pertama, pertemuan kudus harus menjadi milikmu; kamu tidak boleh melakukan pekerjaan berat apa pun, dan kamu harus memersempahkan persembahan api-apian bagi Tuhan tujuh hari lamanya. Pada hari ketujuh pertemuan kudus, kamu tidak boleh melakukan pekerjaan berat apa pun!"

Wat wordt hier eigenlijk met ongedesemd brood bedoelt? Andere vertalingen hebben het over ongezuurde broden. En is zuurdesem hetzelfde als gist? Nee, gist en zuurdesem zijn wel allebei rijsmiddelen van levende organismen die ervoor zorgen dat het deeg gaat rijzen, maar zijn voor de rest niet echt met elkaar vergelijkbaar. Gist is een soort schimmel die op de suikers reageert die in het deeg zitten waaraan hij wordt toegevoegd, en deze omzet in CO₂ en alcohol. Het zo ontstane koolzuurgas zorgt voor gasbelletjes die het deeg omhoog drukken en op deze wijze laten rijzen. Deze daarvoor noodzakelijke micro-organismen zitten dus niet vanzelf in het deeg, maar worden van buitenaf daaraan toegevoegd. Deze methode bestond echter in bijbelse tijden nog niet.

Zuurdesem daarentegen is niets meer dan bloem en water bij elkaar, die men na het kneden op kamertemperatuur geruime tijd laat rusten totdat hij vanzelf gaat fermenteren, waardoor er melkzuurbacteriën en azijnzuurbacteriën ontstaan die het deeg laten verzuren. Deze bacteriën zorgen voor een gerezen deeg doordat die op den duur gaat borrelen en bubbelen. Door deze zuren krijgt het brood uiteraard een andere, zure smaak en geur dan brood dat met behulp van bakkergist wordt gebakken, maar neemt daardoor veel meer tijd in beslag. Er moet immers eerst een starter of zetsel gemaakt worden als basis voor de zuurdesem. Deze starter is een bepaalde hoeveelheid verzuurde oude meeldeeg, die men gedurende meerdere dagen heeft laten fermenteren. Door natuurlijke gisting en rotting verzuurt het deeg volledig en is derhalve bruikbaar om verse deeg daarmee eveneens te verzuren.

In bijbelse tijden werd het brood gewoonlijk met behulp van zuurdesem bereid doordat een klein beetje oude verzuurde deeg werd toegevoegd aan grotere hoeveelheden nieuwe deeg, die vervolgens geheel verzuurde. En dat is nou precies datgene, wat de Eeuwige verboden heeft gedurende het Feest der Ongezuurde Broden. Daarom zei Hij nadrukkelijk: *"Gedurende die zeven dagen mag er geen zuurdesem in jullie huizen te vinden zijn; iedereen die iets eet dat zuurdesem bevat, moet uit de gemeenschap van Israël gestoten worden, of het nu een vreemdeling is of een geboren Israëliet. Eet niets dat met zuurdesem bereid is; eet uitsluitend ongedesemd brood, waar jullie ook wonen!"* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:19-20). Dit brengt ons dan weer terug naar de eerste vraag: Wat wordt hier precies met ongedesemd ofwel ongezuurd brood bedoelt? Eigenlijk heel simpel: brood dat van verse deeg gebakken is zonder toevoeging van zuurdesem! Deze ongedesemde broden, die in de Hebreeuwse grondtekst מצות matzot worden genoemd, bij ons tegenwoordig beter als matzes bekend, worden van niet meer dan alleen bloem en water gemaakt, zonder verdere toevoegingen. De deeg wordt dun uitgerold en vervolgens in een oven op hoge temperatuur gebakken totdat de matzes hard en knapperig worden. Bij de uittocht uit Egypte en gedurende de veertig jaar durende woestijntocht werden de ongezuurde broden echter op hete platen gebakken, waardoor ze meer weg hadden van Indiase chapati's dan van de huidige matzes. En ze waren zeer zeker niet vierkant!

In שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:18 hebben we gelezen dat de periode van zeven dagen waarin de matzes gegeten worden op de avond van de 14^e Nisan begint. Daardoor werden velen op het verkeerde idee gebracht dat daarmee dezelfde avond bedoeld zou zijn waarop de offerdieren geslacht werden, en het pesachmaal deel uit zou maken van Chag haMatzot, maar dat is niet het geval. Zoals ik reeds eerder heb vermeld begint en eindigt het etmaal met de avond. De avond, in het Hebreeuws עֶרֶב erev, is de overgang van de ene dag naar de andere, het tijdstip waarop de ene dag eindigt en de volgende dag begint. Dit principe komt bijzonder scherp naar voren bij de inzetting van Yom Kipur [de Grote Verzoendag] in וַיִּקְרָא Vayiq'ra [Leviticus] 23. Laten wij bij vers 27 en 28 beginnen: *"Op de tiende van die zevende maand is de Verzoendag; een heilige samenkomst zult gij hebben en gij zult u verootmoedigen en de Eeuwige een vuuroffer brengen. Op die dag zult gij generlei arbeid verrichten, want het is de Verzoendag, om over u verzoening te doen voor het aangezicht van de Eeuwige, uw G'd"* en

dan in vers 32: *“Het zal u een volkomen Shabat zijn en gij zult u verootmoedigen. Op de negende van de maand, des avonds (בַּעֲרֵב ba'erev), van avond tot avond (מֵעֶרֶב עַד-עֶרֶב me'erev ad-erev), zult gij uw Shabat vieren!”* (NBG-vertaling). Ziet u het? De uitdrukking ‘van avond tot avond’ wordt hier gebruikt om daarmee het etmaal af te bakenen.

De Grote Verzoendag, die volgens vers 27 op de tiende van de maand Tishri wordt gehouden, begint volgens vers 32 reeds op de avond waarop de negende Tishri eindigt en loopt door tot de volgende avond waarop de tiende eindigt. Hetzelfde principe wordt met betrekking tot Chag haMatzot [feest der ongezuurde broden] ook in שמורת Sh'mot [Exodus] 12:18 toegepast: *“In de eerste maand, op de veertiende dag der maand, des avonds (בַּעֲרֵב ba'erev), zult gij ongezuurde broden eten, tot aan de eenentwintigste dag der maand, des avonds (בַּעֲרֵב ba'erev).”* Dit wil dus zeggen dat het om een periode van 7 maal 24 uur gaat.

De Matzot [ongezuurde broden] worden dus gegeten vanaf de avond waarop Pesach op de 14^e Nisan eindigt en Chag haMatzot op de 15^e Nisan begint, zeven dagen lang, tot de avond waarop de 21^e Nisan eindigt. Het waren oorspronkelijk immers twee aparte feesten. Dat blijkt duidelijk uit de herhaling van deze instructies: *“Op de veertiende dag van de eerste maand wordt ter ere van de Eeuwige het pesachoffer bereid. En op de vijftiende dag van die maand begint het feest waarop er zeven dagen lang ongedesemd brood gegeten wordt!”* (בְּמִדְבָר B'mid'bar [Numeri - Bilangan] 28:16-17). **Bahasa Indonesia:** *“Dan pada bulan yang pertama pada hari keempat belas bulan itu, adalah Paskah bagi Tuhan. Dan pada hari kelima belas bulan itu adalah suatu hari raya, tujuh hari lamanya roti-roti tidak beragi haruslah dimakan!”*

Maar hoe zit het dan met de nadrukkelijke vermelding dat het pesachoffer met ongezuurde broden gegeten moest worden? In שמורת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:8 lezen wij immers: *“Rooster het vlees en eet het nog diezelfde nacht, met ongedesemd brood en bittere kruiden!”* Willibrord-vertaling: *“In dezelfde nacht moet het vlees gegeten worden, op het vuur gebraden. Het moet gegeten worden met ongezuurd brood en bittere kruiden!”* **Bahasa Indonesia:** *“Dan pada malam itu mereka harus makan daging yang dipanggang api dan roti tidak beragi; haruslah mereka memakannya dengan sayur pahit!”* In דְּבָרִים D'varim [Deuteronomium - Ulangan] 16:3 staat hetzelfde: *“Bij dat vlees mag u geen gedesemd brood eten, maar alleen ongedesemd brood!”* Het Boek: *“Eet het offer met ongezuurd brood!”* **Bahasa Indonesia:** *“Engkau tidak boleh makan sesuatu yang beragi bersamanya. Tujuh hari lamanya engkau harus makan roti yang tidak beragi besertanya!”* Hieruit zou men per vergissing kunnen concluderen, dat deze maaltijd al deel uitmaakt van Chag haMatzot, hetgeen echter niet het geval is. Het eten van ongezuurde broden bij het pesachmaal staat daar namelijk geheel los van, maar heeft alleen betrekking op het offerlam dat geslacht werd, want er staat geschreven: *“Als je een offerdier voor Mij slacht, mag het bloed van het dier alleen vloeien wanneer er niets aanwezig is dat zuurdesem bevat!”* (שמורת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 23:18 en 34:25). **Bahasa Indonesia:** *“Engkau jangan menyembelih darah kurban-Ku di atas yang beragi!”*

De Israëlieten beroofden de Egyptenaren op de 14^e Nisan overdag

Nadat de Egyptenaren op de hoogte waren van het feit, dat de farao officieel toestemming had gegeven om de Israëlieten te laten vertrekken, smeekten zij hen zelfs om dit dan ook liefst zo snel mogelijk te doen: *“De Egyptenaren drongen er bij het volk op aan zo snel mogelijk uit hun land weg te gaan. Anders sterven we allemaal nog! zeiden ze.”* (שמורת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:33). **Bahasa Indonesia:** *“Maka orang Mesir bersikeras untuk menyuruh umat itu pergi dari negeri itu dengan bersegera, karena mereka berkata: Kami semua bisa mati!”*

Sla nu שמורת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 3:21 en 22 op. Daar zei de Eeuwige tegen Moshe: *“Ik zal ervoor zorgen dat de Egyptenaren jullie goedgezind zijn: Mijn volk zal niet met lege handen vertrekken! Alle vrouwen moeten aan hun buurvrouw en aan de vrouwen die bij hen in huis wonen, zilveren en gouden sieraden en ook kleren vragen. Die moeten jullie je zonen en dochters laten dragen. Zo zullen jullie de Egyptenaren beroven!”* Het Boek: *“Ik zal ervoor zorgen dat de Egyptenaren u bij het vertrek zullen overladen met geschenken, zodat u niet met lege handen hoeft te vertrekken. Iedere vrouw moet van haar meesters vrouw en buurvrouwen juwelen, zilver, goud en de beste kleren vragen. Uw zonen en dochters zullen gekleed gaan in*

het beste van Egypte!” **Bahasa Indonesia:** “Dan Aku akan memberikan kemurahan hati kepada umat ini di mata orang-orang Mesir. Dan itu akan terjadi, ketika kamu pergi, kamu tidak akan pergi dengan tangan kosong. Dan setiap wanita harus meminta kepada tetangganya dan dari orang asing yang tinggal di rumahnya, barangbarang dari perak, dan barang-barang dari emas, serta kain-kain. Dan kamu harus mengenakannya pada anak-anak lelakimu dan anak-anak perempuanmu. Dan kamu akan merampasi orang-orang Mesir itu!”

In שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 11:2-3 gaf de Eeuwige Moshe de opdracht, dit aan de Israëlieten door te geven: “Zeg tegen het volk dat iedereen zilveren en gouden sieraden aan zijn buren moet vragen, de mannen aan hun buurman, de vrouwen aan hun buurvrouw. De Eeuwige zorgde ervoor dat de Egyptenaren het volk goedgezind waren!” **Bahasa Indonesia:** “Sekarang, katakanlah ke telinga umat itu: Biarlah setiap pria meminta dari tetangganya dan setiap wanita dari tetangganya, perkakas perak dan perkakas emas. Dan Tuhan membuat umat itu menarik di mata orang Mesir, lagi pula Musa adalah seorang yang terpandang di tanah Mesir, di mata hamba-hamba Firaun dan di mata rakyatnya!”

We gaan terug naar hoofdstuk 12. Daar lezen we in de verzen 35 en 36: “Ze hadden gedaan wat Moshe had opgedragen en de Egyptenaren om zilveren en gouden sieraden en om kleren gevraagd. En de Eeuwige had ervoor gezorgd dat de Egyptenaren hun goedgezind waren, zodat ze op hun verzoek ingingen. Zo beroofden ze de Egyptenaren!” **Bahasa Indonesia:** “Dan bani Israel melakukan seperti perkataan Musa. Dan mereka meminta barang-barang perak dan barang-barang emas serta kain dari orang-orang Mesir. Dan Tuhan telah memberi umat itu kemurahan di mata orang Mesir. Dan umat itu membuat mereka senang memberi. Demikianlah mereka mem roti orang Mesir!”

Zelfs vele eeuwen later werd de Eeuwige nog door de psalmist hiervoor geprezen: “Hij liet Zijn volk vertrekken met zilver en goud, niemand in hun stammen ging strompelend weg. Egypte was vervuld van angst en zag hen met vreugde gaan!” (תהלים Tehilim [Psalmen - Mazmur] 105:37-38). Het Boek: “G'd leidde Zijn volk met goud en zilver het land Egypte uit. Alles gebeurde rustig en ordelijk. In Egypte was men blij dat zij gingen, want het volk Israël had daar grote angst veroorzaakt!” Groot Nieuws Bijbel: “De Israëlieten haalde Hij uit Egypte weg, ze vertrokken, beladen met goud en zilver, niemand van hen bleef achter. De Egyptenaren waren blij toen zij gingen, zo groot was hun angst!” **Bahasa Indonesia:** “Dan Dia memimpin mereka keluar dengan perak dan emas, dan tidak seorang pun di antara suku-suku mereka yang menjadi lemah. Mesir bergembira ketika mereka pergi, karena ketakutan mereka menimpa mereka!”

De Israëlieten namen op de 14^e Nisan verse deeg mee

Let nu goed op het volgende vers waar helaas maar al te vaak overheen gelezen wordt: “Toen pakten de Israëlieten hun baktroggen, met daarin het nog ongedesemde deeg, wikkelden die in kleren en namen ze op de schouders!” (שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:34). Het Boek: “Toen namen de Israëlieten hun ongezuurde deeg, wikkelden de baktroggen in hun kleren en namen deze op de schouder!” Willibrordvertaling: “Het volk nam het deeg op voordat het had kunnen rijzen, hun bakkerstroggen in hun bovenkleren gewikkeld op hun schouders!” **Bahasa Indonesia:** “Lalu umat itu mengangkat adonannya sebelum ia beragi, dengan tempat adonan mereka terbungkus oleh pakaiannya di atas bahunya!”

In de verzen 15 t/m 20 hebben we gelezen dat de Israëlieten vanaf de avond aan het einde van de 14^e Nisan tot de avond aan het einde van de 21^e Nisan zeven dagen lang uitsluitend ongedesemd brood mochten eten en dat ze ook het pesachoffer bij het pesachmaal in de nacht van de 14^e Nisan alleen met ongedesemd brood mochten eten, dat ze niets mochten eten dat met zuurdesem bereid is en dat zuurdesem bevat, dat ze alle zuurdesem uit hun huizen moesten verwijderen. Gedurende die zeven dagen mocht er geen zuurdesem in hun huizen te vinden zijn en dat houdt uiteraard in, dat ze dan logischerwijs ook geen zuurdesem konden en mochten meenemen bij hun vertrek.

En nu lezen we in vers 34, dat ze hun baktroggen met daarin het nog ongedesemde deeg in hun kleren wikkelden en op hun schouders meenamen. Een baktrog, in het Hebreeuws משארת mish'eret genaamd, was een langwerpige houten bak waarin brooddeeg gekneet werd. Nadat het deeg gekneet was, werd het normaliter in de baktrog gelaten om te fermenteren, maar

volgens vers 34 namen de Israëlieten bij hun haastig vertrek uit Egypte in hun baktroggen hun nog verse en ongefermenteerde deegklompen mee op reis. Hoe is dat te rijmen met de officiële Joodse opvattingen betreffende chametz? Volgens de halachische voorschriften moet het hele proces van deeg maken, kneden en bakken namelijk binnen 18 minuten zijn afgerond om te voorkomen dat het deegmengsel chametz wordt.

De קיצור שלחן ערוך Qitzur Shul'chan Aruch gaat daar in hoofdstuk 110 gedetailleerd op in: *“Er moet op worden gelet dat de baktrog die wordt gebruikt voor het kneden geen gaten of scheuren heeft waar deegdeeltjes achter kunnen blijven en chametz kunnen worden. Tijdens het kneden mag de baktrog niet op een kussen of een doek worden geplaatst, anders wordt hij warm. Er moet voor worden gezorgd dat de baktrog om de achttien minuten grondig wordt schoongemaakt en de handen worden gewassen. De planken en deegrollers moeten zorgvuldig worden geïnspecteerd om er zeker van te zijn dat ze geen gaten of scheuren hebben. Ze moeten minstens om de achttien minuten grondig worden schoongemaakt! [...] De rollers moeten op volle snelheid hun werk doen en geen tijd verspillen aan het een specifieke vorm geven van de matzes. Ze moeten er goed op letten dat er geen deegdeeltjes op het bord achterblijven en ook dat er geen deeg aan hun handen blijft kleven. Zodra ze merken dat er deeg aan hun handen is, moeten ze deze grondig wassen! Zodra de matza klaar is, moet deze snel worden geperforeerd. Ze moeten geen ontwerp maken met de perforaties, maar ze moeten op topsnelheid rennen en het onmiddellijk in de oven plaatsen. Er moet goed op worden gelet om het zelfs geen moment voor de opening van de oven te houden, want het wordt snel chametz. Het is daarom noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de persoon die de matzes aan de bakker overhandigt een Tora-geleerde is, een g'dvrezende man, die uiterst waakzaam is! [...] De bakker moet er goed op letten dat geen van de matzes omgevouwen wordt en dat de ene matza de andere niet raakt, want op de plaats waar de ene matza de andere raakt of waar hij omgevouwen is, bakt hij niet snel en het wordt chametz! [...] Zorg ervoor dat u een matza niet uit de oven haalt voordat deze licht gebakken is; dat wil zeggen, als je het zou breken, zouden er geen deegdraden tussen de stukjes moeten zijn. Vóór dit stadium is het nog steeds als deeg, dat als het uit de oven wordt gehaald heel snel chametz wordt!”*

In de הלכות פסח Hil'chot Pesach lezen wij in de inleiding van hoofdstuk 4 over chametz het volgende: *“Wanneer een van de vijf soorten graan: tarwe, boekweit, gerst, haver of rogge in contact komen met water, nadat zij los zijn gekomen van de grond, of wanneer meel, gemaakt van deze vijf graansoorten met water wordt aangemaakt en niet binnen 18 minuten gebakken is, wordt het chametz. Het bakken van matzot is daarom een uiterst secuur karwei, omdat men moet voorkomen dat tijdens het kneed- en bakproces het deegmengsel chametz wordt!”*

En nu terug naar vers 34 van שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12: *“Toen nam het volk zijn deeg op, vóórdat het gezuurd was, met hun baktroggen in hun klederen gebonden op hun schouders.”* (NBG-vertaling). **Bahasa Indonesia:** *“Lalu umat itu mengangkat adonannya sebelum ia beragi, dengan tempat adonan mereka terbungkus oleh pakaiannya di atas bahunya!”* De Israëlieten zouden dit zeer zeker niet gedaan hebben als de bovenstaande halachische voorschriften volledig in overeenstemming zouden zijn met de instructies, die Moshe destijds rechtstreeks van de Eeuwige had ontvangen. Als de Eeuwige daadwerkelijk het natuurlijke gistingsproces dat al spoedig in het deeg op gang komt, bedoeld zou hebben met het chametzverbod, dan zou Moshe het nooit toegelaten hebben om verse deeg mee te nemen op reis, maar hij zou veeleer bevolen hebben om voor het vertrek alvast de matzes te bakken en dan de kant en klare matzes mee te nemen als teerkost. Maar dat staat er niet! Hier staat onweerlegbaar, dat ze het deeg in hun baktroggen meenamen voordat het gezuurd was. Dat wil dus zeggen, dat dit ‘voordat’ een tijdsverloop omvat, dat langer is dan de 18 minuten, die de rabbijnen ons willen wijsmaken. Niet het natuurlijke gistingsproces maakt het verse deeg zuur, maar de toevoeging van oude zuurdesem, waardoor het aanzienlijk langer duurt voordat er sprake kan zijn van chametz. Het duurt immers een week voordat er een basisdeeg voor het zuurdesem klaar is voor gebruik om iedere dag het nieuwe deeg te kunnen verzuren. Dat alleen dit daarmee bedoeld kan zijn en niet een natuurlijke gisting na 18 minuten blijkt uit het feit, dat de Israëlieten pas vele uren later na hun vertrek vanuit Ra'am'ses naar Sukot de matzes gingen bakken van het deeg, dat ze uit Egypte hadden meegenomen (שמות Sh'mot [Exodus] 12:39). Maar daar ga ik de volgende keer nog nader op in.

Op weg naar het verzamelpunt Rameses tot de namiddag van de 14^e Nisan

Dat de Israëlieten nog steeds in Goshen woonden zoals in de tijd van Yosef [Jozef] blijkt uit שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 8:22, waar de Eeuwige in verband met de steekvliegenplaag zegt: *“Maar op die dag zal Ik het land Goshen, waar Mijn volk verblijf houdt, uitzonderen, dat daar geen steekvliegen voorkomen; opdat gij weet, dat Ik, de Eeuwige, in het land ben!”*

Bahasa Indonesia: *“Dan pada hari itu Aku akan memisahkan tanah Goshen tempat umat-Ku tinggal, bahwa di sana tidak ada kerumunan lalat, sehingga engkau mengetahui bahwa Aku Tuhan ada di tengah-tengah negeri ini!”* alsook bij de hagelplaag: *“Alleen in het land Goshen, waar de Israëlieten woonden, hagelde het niet (שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 9:26).*

Bahasa Indonesia: *“Hanya di tanah Goshen, tempat tinggal bani Israel, tidak ada hujan es!”*

Maar dat ze allemaal bij elkaar in specifieke dorpen of wijken gewoond zouden hebben zoals door velen wordt verondersteld, klopt niet, want dan zou het strijken van het bloed aan hun deurposten en bovendorpels overbodig zijn geweest. De engel des doods wist dan immers dat hij daar in deze wijken niet behoefde langs te komen.

Dat hij aan de deuren van de Israëlieten bij het zien van het bloed voorbijging en hen dus oversloeg, wijst duidelijk op gemengde woonwijken, waar Israëlieten en Egyptenaren naast elkaar en zelfs door elkaar heen woonden. Dit wordt ook bevestigd door het feit, dat de Israëlitische vrouwen bij hun vertrek waardevolle kleren en sieraden van hun Egyptische buurvrouwen moesten opeisen: *“Iedere vrouw moet dan van haar buurvrouw en van haar huisgenote zilveren en gouden voorwerpen vragen en klederen, die gij uw zoons en dochters te dragen geeft; zo zult gij de Egyptenaren beroven!”* (שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 3:22).

Bahasa Indonesia: *“Dan setiap wanita harus meminta kepada tetangganya dan dari orang asing yang tinggal di rumahnya, barangbarang dari perak, dan barang-barang dari emas, serta kain-kain. Dan kamu harus mengenakannya pada anak-anak lelakimu dan anak-anak perempuanmu. Dan kamu akan merampasi orang-orang Mesir itu!”* - *“Spreek toch ten aanhoren van het volk, dat ieder van zijn buurman en iedere vrouw van haar buurvrouw zilveren en gouden voorwerpen vrage. En de Eeuwige bewerkte, dat de Egyptenaren het volk gunstig gezind waren!”* (שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 11:2-3).

Bahasa Indonesia: *“Sekarang, katakanlah ke telinga umat itu: Biarlah setiap pria meminta dari tetangganya dan setiap wanita dari tetangganya, perkakas perak dan perkakas emas. Dan Tuhan membuat umat itu menarik di mata orang Mesir!”* - *“Voorts deden de Israëlieten naar het woord van Moshe [Mozes] en vroegen van de Egyptenaren zilveren en gouden voorwerpen en klederen. En de Eeuwige bewerkte, dat de Egyptenaren het volk gunstig gezind waren, zodat zij hun verzoek inwilligden. Zo beroofden zij de Egyptenaren!”* (שמות Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:35-36).

Bahasa Indonesia: *“Dan bani Israel melakukan seperti perkataan Musa. Dan mereka meminta barang-barang perak dan barang-barang emas serta kain dari orang-orang Mesir. Dan Tuhan telah memberi umat itu kemurahan di mata orang Mesir. Dan umat itu membuat mereka senang memberi. Demikianlah mereka memoroti orang Mesir!”*

Conclusie

De Israëlieten waren nu klaar om uit Egypte te vertrekken en begaven zich in de laatste uren van de 14^e Nisan vanuit alle delen van Goshen naar hun centrale verzamelpunt Ra'am'ses. Van daaruit werden ze spoedig uitgeleid, hun vrijheid tegemoet! Moshe heeft zijn volk Israël uit de slavernij van Egypte bevrijd, maar onze bevrijder is Yeshua, want als Hij niet het ultieme offer op zich had genomen zou de hele mensheid nog steeds gebukt gaan onder de slavernij van de zonde: *“Maar G'd zij gedankt dat u geen slaven meer bent van de zonde; u onderwerpt u nu van harte aan de vorm van onderricht die u door overlevering hebt ontvangen. U bent bevrijd uit de macht van de zonde en staat nu in dienst van de g'ddelijke gerechtigheid!”* (Romeinen 6:17-18, Groot Nieuws Bijbel). **Bahasa Indonesia:** *“Namun, syukur kepada Elohim karena kamu sebelumnya adalah hamba dosa dan kamu telah menaati dari hati pola pengajaran yang ke dalamnya kamu telah diserahkan. Dan sesudah dibebaskan dari dosa, kamu diperhamba oleh kebenaran!”* Een van de voorwaarden om uit de slavernij van Egypte te mogen vertrekken was, dat de Israëlieten alle zuurdesem moesten verwijderen, want zuurdesem symboliseert de

slavernij van de zonde en daarom moeten ook wij alle zuurdesem uit ons persoonlijk leven verwijderen. Om deze reden schrijft Sha'ul [Paulus] in zijn eerste brief aan de Korinthiërs: *"Weet gij niet, dat een weinig zuurdeeg het gehele deeg zuur maakt? Doet het oude zuurdeeg weg, opdat gij een vers deeg moogt zijn; gij zijt immers ongezuurd. Want ook ons Pesachlam is geslacht: de Mashiach! Laten wij derhalve feest vieren, niet met oud zuurdeeg, noch met zuurdeeg van slechtheid en boosheid, maar met het ongezuurde brood van reinheid en waarheid!"* (1 Korinthiërs 5:6-8, NBG). **Bahasa Indonesia:** *"Tidakkah kamu mengetahui bahwa sedikit ragi mengkhamirkan seluruh adonan? Sebab itu, bersihkanlah ragi yang lama itu supaya kamu dapat menjadi adonan yang baru, sebagaimana kamu tidak beragi. Sebab Mashiach, Paskah kita pun, sudah dikurbankan ganti kita. Maka dari itu, kita dapat merayakan perayaan itu, bukan dengan ragi yang lama, bukan pula dengan ragi keburukan dan kejahatan, melainkan dengan tanpa ragi, yaitu kemurnian dan kebenaran!"* Chag sameach!

Werner Stauder